

УДК: 378.147.016:81'243

О.В. БЕЗКОРОВАЙНА

ПРІОРИТЕТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА КУЛЬТУР В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

***Резюме.** У статті розкрито теоретичні положення щодо сутності та змісту поняття “особистісно орієнтований підхід”, проаналізовано необхідність пошуку шляхів інтенсифікації використання інтерактивних технологій навчання іноземної мови.*

***Ключові слова:** особистісно орієнтований підхід, інтерактивне навчання, технології навчання іноземної мови, ситуація успіху.*

Постановка проблеми. Актуальність даної проблеми зумовлена новітніми тенденціями розвитку освіти. Сучасні інтеграційні процеси, входження України до Європейського освітнього простору, міжнародний обмін інформацією у різних галузях знань значною мірою впливають на підвищення статусу іноземної мови, як важливого засобу комунікації. У даний час різко зростає інтерес до проблем етнопсихолінгвістичного рівня, що розглядає мову як відображення соціокультурної реальності, що відповідно робить необхідним вивчення цілісної картини світу, присутньої в культурній традиції, як свого, так і досліджуваного народу. Сучасні відповіді на питання, чому вчити і як вчити, методика і дидактика навчання іноземним мовам шукає, ґрунтуючись на дослідженнях, що аналізують співвідношення мови, мови і мислення, мислення і комунікації, комунікативного та когнітивного в мові тощо. Соціальне замовлення на підготовку творчого спеціаліста – вчителя іноземної мови, котрий перебуває в постійному пошуку ефективних і раціональних методів навчання, висококваліфікованого фахівця надійно підготовленого в науковому та методичному відношенні, визначає одне з головних завдань діяльності вищої педагогічної школи.

Як відомо, знання, навички, вміння самого вчителя не стануть надбанням учнів, якщо він не володіє теорією навчання іноземної мови, в основу якої покладені досягнення науки. Для того щоб навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах було ефективним і відповідало сучасним вимогам, майбутній учитель має добре оволодіти теоретичним курсом “Методика викладання іноземної мови”, який повинен посідати одне із провідних місць в системі професійної підготовки фахівця.

До основних завдань теоретичного курсу “Методика викладання іноземної мови” відносяться такі: показати головні компоненти теорії сучасного навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах і на цій основі навчити студентів використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань; ознайомити студентів з сучасними тенденціями в навчанні іноземних мов як у нашій країні, так і за кордоном; розкрити суть складових частин і засобів сучасної методики як науки; спрямувати студентів на творчий пошук під час практичних і лабораторних занять професійно-методичні вміння, необхідні для плідної роботи в галузі навчання іноземних мов; залучити майбутніх вчителів для опрацювання спеціальної науково-методичної літератури, що має стати джерелом самоосвіти, самовдосконалення з метою підвищення рівня професійної кваліфікації [2].

На нові продуктивні підходи до здійснення навчання в сучасних умовах вказує особистісно орієнтований підхід. Навчальний процес забезпечується педагогом у відповідності до принципів самоактуалізації, індивідуальності, суб’єктності, свободи вибору, творчої співпраці, довіри і підтримки. Сутність інновацій зводиться до іншого порівняно з традиційним розуміння смислу, змісту і засобів діяльності педагога, котрий виступає в даному випадку не лише як носій знань, а як наставник, партнер, здатний творчо побудувати навчально-виховний процес. Ми виходимо з розуміння особистісно орієнтованого підходу в

навчанні як розвивальної динамічно функціонуючої цілісної системи, успішна реалізація якої: 1) ґрунтується на ідеях співпраці і проблемно-розвивального навчання; 2) охоплює всі сторони навчально-виховної діяльності: цілепокладання, мотивацію, змістовно-процесуальну, контрольну-оцінювальну в їх взаємозв'язку; 3) здійснюється за допомогою всебічного вивчення і врахування індивідуальних особливостей особистості (принцип індивідуалізації).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особистісно орієнтована парадигма не являє в наш час єдиної наукової концепції, оскільки складається з напрямків, основаних на експериментально перевірених ідеях їх авторів. Ця теорія спирається на культурно-історичний і діяльнісний підходи (Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов, Г.П.Щедровицький, А.Г.Асмолов, П.Я.Гальперін, Н.Ф.Тализіна та ін.) і розробляється в загальнометодологічному плані на даному етапі (Ш.О.Амонашвілі, І.Д.Бехом, О.В.Бондаревською, О.Газманом, О.Киричуком, Г.К.Селевком, В.П.Зінченко, В.В.Серіковим, І.Якиманською та ін.). Аналіз літератури свідчить, що проблема професійної підготовки майбутнього фахівця та технологій навчання були предметом багатьох учених (А.М.Алексюк, Р.С.Гуревич, І.А.Зязюн, О.М.Пехота, І.П.Підласий, Г.К.Селевко, С.О.Сисоєва, Н.Ф.Тализіна та ін.). Водночас аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що використання інтерактивних технологій навчання у контексті особистісно орієнтованого підходу розроблені недостатньо.

Метою статті є вивчення реалізації завдань особистісно орієнтованого підходу засобами інтерактивних технологій навчання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У основі особистісно орієнтованого підходу лежать провідні ідеї гуманізації освіти, що дозволяє усвідомити учневі діапазон своїх особистісних потреб і можливостей, виявити і розкрити своє "Я", виробляти вміння самостійно діяти, прагнути творчості, розвитку особистісного потенціалу та самовдосконалення, надає максимальної свободи вибору, збереження та укріплення стану здоров'я і почуття власної гідності тощо.

"Лише за дії особистісно орієнтованої технології, – як зазначає І.Д.Бех, – дитина в змозі відчувати, що вона не просто перебуває, а повноцінно живе в атмосфері високої людяності, яка має наповнити її своїм гуманним змістом. Тут потреба і почуття "бути Людиною" реально проймають кожну дію чи вчинок дитини. При цьому вона не повинна відчувати штучність ситуації, створеної педагогом для досягнення своїх цілей" [1, 203].

Завдання розвитку, вдосконалення, оптимізації методів навчання іноземною мовою завжди була однією з актуальних проблем сучасної освіти. Навчання іноземних мов у школі сьогодні неможливо без інноваційної складової. У цих умовах викладачеві іноземної мови надана певна свобода творчості, свобода вибору інноваційних моделей і технологій навчання. Інноваційні явища, які породжують специфіку діяльності педагога в сучасних умовах, обумовлюють перехід від знанневої парадигми педагогічного процесу до особистості, від традиційних – до інтерактивних методів навчання.

Технологічний арсенал особистісно орієнтованого підходу у навчанні складають форми, методи і прийоми як традиційні, так і інтерактивні. Традиційні методи навчання іноземної мови припускають засвоєння знань у штучних ситуаціях, внаслідок чого майбутній випускник не бачить зв'язку досліджуваного предмета зі своєю майбутньою професійною діяльністю. Практикою доведено, що використання саме нетрадиційних форм і методів роботи дає змогу зробити навчальний процес цікавим і творчим, створює сприятливу атмосферу для спілкування іноземною мовою. Перевагою інтерактивного навчання при вивченні іноземної мови є те, що воно сприяє активнішому включенню в роботу, зняттю психологічного бар'єру під час іншомовного спілкування через створення невимушеної атмосфери спілкування, встановленню міжособистісних стосунків, якіснішому опануванню лексичним та граматичним матеріалом завдяки можливості застосування отриманих знань на практиці через дію.

Інтерактивне навчання – це упорядкована взаємодія педагога та учнів, що спрямована на досягнення визначеної мети, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Застосування викладачами кафедри методики викладання іноземних мов інтерактивних методів навчання, зокрема рольових ігор, тренінгів, імітацій, дебатів, мозкових штурмів; засобів мультимедіа (контролюючих програм-тестів, створення презентацій навчального матеріалу, здійснення проєктивної і дослідницької діяльності студентів тощо) гарантують педагогічно ефективне пізнавальне спілкування. Увага приділяється таким технологіям, як “модульне навчання”, “ситуаційне навчання”, “взаємодопомога”, “мікровикладання”, у результаті яких створюються умови для переживання студентами ситуації успіху у навчальній діяльності і взаємозбагачення їх мотиваційної, інтелектуальної, емоційної та інших сфер.

На сьогодні кафедра забезпечує викладання 6 нормативних дисциплін: “Методика викладання іноземної мови”, “Методика викладання іноземної мови у ВНЗ”, “Шкільний курс іноземної мови”, “Сучасні технології навчання іноземної мови”, “Сучасні зарубіжні методики викладання іноземної мови”, “Латина” на III та IV курсах денної та заочної форми навчання факультетів іноземної та української філології і педагогічному. Поряд з нормативними курсами на кафедрі викладається низка спецкурсів: “Культура особистісного самоствердження студентів філологів”, “Актуальні проблеми самореалізації студента в контексті особистісно орієнтованого підходу”, “Словотвір сучасної англійської мови”, “Іншомовний текст: аналіз, інтерпретація, коментування”, “Лінгвістичний аналіз художнього і публіцистичного текстів при вивченні та викладанні іноземної мови”, “Моделі змісту навчання іншомовного матеріалу”.

При кафедрі студенти проходять навчальну, педагогічну практику з першої і другої іноземної мов у загальноосвітніх навчальних закладах, що дозволяє їм вдосконалювати набуті знання програмного матеріалу фахових дисциплін безпосередньо на практиці при розв’язанні конкретних методичних завдань, відшліфовувати їхню підготовленість як до професійної діяльності в цілому, так і до впровадження інтерактивних технологій, зокрема. При кафедрі створено наукову студентську проблемну групу. Тема дослідження – “Сучасні технології формування іншомовної комунікативної компетенції учнів середніх загальноосвітніх закладів”. Студенти виконують курсові роботи, захищають дипломні, бакалаврські та магістерські роботи з актуальних проблем методики викладання іноземних мов.

Викладачі кафедри працюють над колективною науковою кафедральною темою: “Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу”. У рамках наукової кафедральної теми здійснюються наукові дослідження викладачів: “Культура особистісного самоствердження студентів філологів: теорія і практика” (доктор педагогічних наук, проф. Безкоровайна О.В.); “Формування іншомовної компетенції в говорінні студентів мовних факультетів ВНЗ” (кандидат педагогічних наук, доцент Гронь Л.В.); “Класифікація вправ для формування іншомовної компетенції учнів старших класів” (кандидат педагогічних наук, старший викладач Гаєва Н.І.); “Лексикологічні проблеми латинської мови у порівняльному, перекладацькому та семіотико-когнітивному аспектах” (кандидат філологічних наук, доцент Третьякова К.В.); “Формування англійської лексичної компетентності студентів мовних спеціальностей на основі автентичних поетичних творів” (викладач Сяська Н.В.).

Особистісно орієнтований підхід актуалізує завдання розбудови нових освітніх технологій, здатних ініціювати процес навчання іноземних мов, націлених на сприяння розкриттю можливостей кожного студента в усіх його проявах. У світлі сучасних вимог до цілей навчання іноземної мови змінюється статус як учня, так і викладача, які переходять від схеми “вчитель – учень” до технології особистісно орієнтованого навчання в щільному співробітництві. Інтерактивні технології є одним із засобів реалізації комунікативного

підходу. Вони створюють підґрунтя для особистісно орієнтованого навчання та виступають невід’ємним елементом сучасного уроку іноземної мови.

Педагогічно виправданим є запровадження в навчальний процес *алгоритмів ситуації успіху* – суб’єктивного переживання задоволення від процесу і результату (всі цілісно або будь-якої частини) самостійно виконаної діяльності. Технологічно ця допомога забезпечується вчителем проведенням низки операцій, які здійснюються ним у психологічній атмосфері радості і схвалення, які створюються вербальними (мовними) і невербальними (міміко-пластичними) засобами. Підбадьорюючі слова і м’які інтонації, мелодійність мови створюють у поєднанні сприятливий психологічний фон, котрий допомагає дитині справитися з поставленими перед нею завданнями. Наводимо технологічні операції створення ситуації успіху, які використовуються в практиці роботи вчителів іноземної мови загальноосвітніх навчальних закладів № 15, 18, “Центр Надії”, ЕПЛ, “Елітар” – учасників проекту “Школа життєвого успіху” м. Київ (див. табл. 1).

Таблиця 1

Технологічні операції створення ситуації успіху

Операція	Призначення	Мовна парадигма
<i>Зняття страху</i>	Допомагає подолати невпевненість у власних силах, нерішучість, боязнь самої справи і оцінки оточення	«Ми всі пробуємо і шукаємо, лише так може щось вийти». («If we all attempt and find, something could be realized») «Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші засоби рішення». («If you learn on your own mistakes, you will find other ways of solving the problems») «Контрольна робота досить легка, цей матеріал ми з вами проходили». («The control work is quite easy because we have studied this material together»).
<i>Авансування успішного результату</i>	Допомагає вчителю виразити свою тверду переконаність в тому, що його учень обов’язково справиться з поставленим завданням. Це, в свою чергу, навіює дитині переконаність у своїх силах і спроможності.	«У вас обов’язково вийде ...». («You will surely win success...») «Я навіть не сумніваюся в успішному результаті». («There is no doubt in the successful result»).
<i>Приховане інструктування дитини в засобах і формах провадження діяльності</i>	Допомагає дитині уникнути поразки. Досягається шляхом натяку, побажання.	«Можливо, краще за все почати з ...». («It might be better to start with...») «Виконуючи роботу, не забудьте про...». («When you perform the task don't forget about...»).
<i>Внесення мотиву</i>	Показує дитині заради чого, заради кого проводиться ця діяльність, кому буде добре після виконання.	«Без твоєї допомоги твоїм товаришам не справитися ..». («Your classmates will not manage with the work without your help»).
<i>Персональна винятковість</i>	Визначає важливість зусиль дитини в майбутній або теперішній діяльності.	«Лише ти і міг би...». («Only you could ...») «Лише тобі я і можу довірити...». («I can entrust only you ...») «Ні до кого, крім тебе, я не можу звернутися з цим проханням...». («No one can help me excepting you...»).
<i>Мобілізація активності або педагогічне навіювання</i>	Спонукає до виконання конкретних дій.	«Нам уже не терпиться почати роботу ...». («We are eager to put ours hand to...») «Так хочеться скоріше побачити...». («I am frightfully anxious to see...»).
<i>Висока оцінка деталі</i>	Допомагає емоційно пережити успіх не результату в цілому, а будь-якої його окремої деталі.	«Тобі особливо вдалося те пояснення». («You were especially good at giving the explanation to ...») «Більше за все мені в твоїй роботі сподобалося ...». («The most I liked in your work was ...») «Найвищої похвали заслуговує ця частина твоєї роботи». («This part of your work is worthy of notice ...»).

Ситуація успіху дарує атмосферу приязні та взаємодопомоги, упевненості і захищеності. Учитель повинен створити джерело внутрішніх сил дитини, джерело, яке дає енергію для подолання труднощів і формування бажання вчитися. Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тону, збільшенню продуктивності навчальної роботи, а також допомогти учням усвідомити себе повноцінною особистістю і, відповідно, забезпечити успіх у навчанні. Методичні прийоми ситуації успіху органічно вбудовуються в ідеї розвивальної, особистісно орієнтованої освіти.

Висновок. Таким чином, особистісно орієнтоване навчання є важливим резервом підвищення якості навчального процесу. Освітній процес особистісно орієнтованого навчання надає кожному можливість реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності та поведінці, спираючись на його суб'єктивний досвід, здібності, інтереси, ціннісні орієнтири. Як продукт активної та ініціативної взаємодії з довкіллям, людина тим повніше реалізує свої можливості розвитку, чим більше середовище вимагає від неї ініціативної дії і заохочує ініціативу. Практика підтверджує, людина, яка мотивована на досягнення, готова до максимального розвитку своїх здібностей, до постійної зміни і реалізації своїх можливостей, покликана продуктивно вирішувати особистісні, соціальні, виробничі проблеми в XXI столітті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328с.
3. Ніколаєва С.Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов // С.Ю.Ніколаєва, О.М. Шерстюк // Іноземні мови – 2002. – №1. – С. 39-46.
4. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11-17.
5. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе/ И.А.Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
6. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе / Л.В. Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2000. – 72 с.
7. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. – М.: „Логос”, 1999. – 272 с.

О.В. БЕЗКОРОВАЙНАЯ. ПРИОРИТЕТНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ И КУЛЬТУР В КОНТЕКСТЕ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА

Резюме. В статье раскрыты теоретические положения о сущности и содержания понятия “личностно ориентированный подход”, проанализирована необходимость поиска путей интенсификации использования интерактивных технологий обучения иностранному языку.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход, интерактивное обучение, технологии обучения иностранному языку, ситуация успеха.

O.V. BESKOROVAINA. THE PRIORITY TRENDS OF FOREIGN LANGUAGES AND CULTURES TEACHING METHODOLOGY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF PERSONALITY ORIENTATED APPROACH

The summary. This article deals with theoretical propositions about the nature and content of the concept of “person-oriented approach”, analyzes the necessity to intensify the use of interactive technologies of learning a foreign language.

Key words: person-oriented approach, interactive education, technologies in foreign language education, situation of success.